

רישומיה החדשים של בתיה גרוסברד, משנתיים-שלוש האחרונות, מחזירים אותנו אל התקופות שקדמו להתפתחות המחשבה הרינסנסית, או אל הישגי האמנות, שנוצרה בתחום הגיאוגרפי, הנמצא מחוץ להשפעת הרינסנס. פיתולי הקווים של אותם הרישומים קרובים יותר לפיתולי הקוו הערבסקי, מילוי הדף עד תומו מקרב אותנו אל horror vacui של האמנות המוסלמית ואל עיטורי המיבנים של המזרח הרחוק, ומכאן אף אל מקדשי מאיה, שביבשת אמריקה. תופעות דומות לאלה שהזכרתי מכירים לנו גם באמנות אירופית. הפורטאל הגותי על עיטוריו הפיסוליים, פסיפסי כנסיית סאן אפולינאר נואבו ברוונה, חלונות ססגוניים של שארטור או אלה של סינט שאפאל בפריס, הנארתאכס בקהירא ג'אמי בקושטא הם הדוגמה למחשבת. מדבר אני על אלמנטים הגורמים לדימאטריאלזציה של מיבנים שלמים או פרטיהם השונים, ועל יצירות בתחום הפיסול או הציור. בוויטרז'ים המוזכרים, אמן ימי-הביניים יצר באופן מודע ופראגמטי מין קליידוסקופ של זגוגיות ססגוניות, כך, שהצופה לא היה מסוגל להבחין בגופים המתוארים על פרטיהם הזעירים. פסיפסים ביזנטיים הם מעשה היתוך של חזון רוחני צבעוני לאלמנט חומרי, האבנים מגלמות באופן מוחשי את הערכים הנפשיים הנעלים. האי-הבחנה בפרטים המכוונת, היא בחזקת מחרוזת המשפיעה כשלמות ולא בעזרת יפי הפנינים הבודדות. ביצירות שמונו לא הפרט חשוב לנו, אלא חזון אמנותי בכללותו, אנו איננו מתייחסים אליהן כאל תיאורים ההולמים את המציאות הנראית והמוכרת. ביצירות מסוג זה אין אנו רואים עוד את הטבע, אלא את האמת המוחלטת של נגיעת המכחול, העפרון, או החומר האחר ממנו הן עשויות. ה-matière הוא, אשר המגע עמו מעורר חוויות.

כך אצל בתיה גרוסברד. למרות סימני הזהוי הברורים של הנוף המתואר ולמרות התייחסותה הכנה אליו, אנו נשארים קסומים מנגיעת עפרונה הרך בחספוסי הנייר. קשה לנו לבחון, אם רטט רישומיה הוא רטט הנוף המצוייר או אלה תעלומי ידה של הציירת, המובילה את העפרון. לא יפי הנוף יוצר בנו תחושת המגע עם הערך הרוחני, אלא מהלך הקווים, סמיכותם או דלילותם, הם הגורמים המשפיעים על חושינו.

הציירת משוחררת מן המוסכמות של הרישום ה"קלסי", האקדמי. היא פיתחה לה במשך שנים טכניקת הרישום משלה, החורגת מתחום הישג טכני בלבד. באמצעות הטכניקה הגיעה בתיה גרוסברד להישגים רוחניים, אמנותיים גרידא. ברישום משנת 1967, המונח לפנינו, הקוו המתמשך הוא זהה עם העצם המצוייר, הוא כעין קווי היקף שלו. פרטי העצם "הממלאים" אותו מתוארים אף הם בקווים ארוכים, הזרוקים ביד נדיבה. שנה זו מהווה מיפנה חשוב בהתפתחות דרכה של הציירת, הצועדת לאיטה לקראת גיבוש תדמיתה האמנותית, ללא היסוס, ללא רתע. הקוו שלה הולך ומתקצר עד כדי הגיעו למעין מעגלים זעירים המתקשרים זה עם זה או, וזאת לפעמים יותר קרובות, נפרדים זה מזה. במרוצת הזמן הקוו נהיה לערך עצמאי, הקיים בזכות עצמו, שאיננו עוד משועבד לגוף המצוי בטבע. הוא מתפתל לכיוונים הרצויים לו, ורק אגב רומז רמיזות על קיום העולם המתואר. הוא הוא שמושך את תשומת לבנו, ולא מה שמסתתר מתחתיו, הוא נהפך לנושא ואינו עוד נשוא. הציירת השכילה ליצור רושם של התעלמות מן הטבע כערך מוחשי. רישומיה מקנים לנו תחושה, עליה דברתי תחילה, של דימאטריאלזציה, של הינתקות מן העולם החומרי. הרישום שלה חי בזכות הערכים הרוחניים אותם הוא מייצג, ולא כחיקוי, זה או אחר, של הטבע. במגענו עם דף הרישום של בתיה גרוסברד אחוזים אנו הרגשה, שהמצוייר הוא בן-זוגו שווה-הזכויות לנוף, שהנוף והרישום נמצאים בכפיפה אחת ללא כל הבדל.

לרישומים אלה, בהיותם מצויירים בעפרון שחור, ערך צבעוני. הסולם, שבין השחור של לחיצת העפרון העמוקה ועד ללבון הנייר, עשיר בגוני ביניים האפורים היוצרים אשליה של שלל צבעים בוהקים. צייר, המשתמש בצבעים "בונה"

את התמונה עלידי הניגודים, שבין גוונים קרים וחמים ובעזרתם הוא מקרב או מרחיק את חלקי התמונה השונים מעין הצופה. בלשון אחרת: שיטה זו, שהיא שונה אגב אצל האמנים השונים, יוצרת אשליה של עומק, של פרספקטיבה במובן היסטורי ידוע. אצל בתיה גרוסברד טמון ברישומיה דואליזם מסויים. פרספקטיבה, ערכי המרחב המרחיב את הנוף המצוייר פנימה לעומק, ישנה והיא גלויה לכל. יחד עם זאת מירקם הקווים, הקיים באופן עצמאי ללא כל תלות באשליה המרחב, חוסם את מבטנו, מעכב אותו, מעסיק אותנו במידה כזאת, שבקושי-מה עיננו חודרת לפלאנים היותר מרוחקים. הגורם האחרון הזה משפיע על ההבעה "הדו-פרצופית" של היצירה, הוא משטיח את הנוף במר-אהו הסופי והיוצר רושם של ציור מופשט.

קשה לנו לשפוט, האם הדבר נעשה על-פי רצונה של הציירת או לאו, אך רושם ההפשטה בעינו עומד. יש להניח, כי הדבר נעשה בהכרה ושיטת העבודה הזאת הולמת את התפתחותה האמנותית של בתיה גרוסברד ומטרתה, אליה היא מבקשת להגיע. היא יוצרת ומראה לנו עולם רחב-ידיים, שאין לו התחלה ואין לו סוף. אנו עומדים מול מיסתורין, המקנה לנו תחושת קדושה, יופי וגדולה. זאת ועוד, אמצעיה של האמנית הם פשוטים וצנועים ובשל כך, דווקא, למתואר מתווסף מימד חדש, שרק אמנות טהורה מסוגלת להקנות לו. צלילי אֶטיווד של באָך המוצנעים אינם נופלים בערכם מסימפוניות מורכבות, רבות הרושם. הישג מעניין לבתיה גרוסברד. בהתבוננות ממושכת ברישומיה מתגלה לעינו תופעה, שאין לה דומה בסוג אמנות זה. לפתע קווי הרישום השחורים נעלמים, הם נהפכים לרקע כהה ולובן הנייר מופיע כנגד זה כרישום. כמותם כאינטַרוואַל, שבין הצללים, הגורם לעתים מזומנות להתהוותה של יצירה מוסיקלית. כך בנויים בעצם חיתוכי-עץ. בתוך גלופת העץ, המדפיסה שטחים שחורים, מגולפים קווי הרישום המופיעים על-גבי הנייר כפרטים לבנים. גורם זה תורם אף הוא את תרומתו להרגשת הדימאטריאַליזציה, שאותה יש לסווג אל תוך מכלול הביטוי הרוחני של התמונה, כְּאַלמנט בעל משמעות חויתית-אמנותית.

בנסיון סיווג אמן, יהיה מי שיהיה, "מציאת" מקומו בקונסטלציה אמנותית בכל ארץ שהיא, צעות תמיד מחשבות כלליות יותר, בסיסיות, על ישותה של אמנות במקום וברגע מסויימים. נסיון שכזה מחייב מבט מקיף ככל האפשר והתחשבות בגורמים רבים, היוצרים אקלים אמנותי לא רק בתחום גיאוגרפי מצומצם. אך מעל לכל נשאלת שאלה אחת, החשובה ביותר, עליה אסור לפסוח: מהו המדד, לפיו יש לנתח ולשפוט את הבעיות הסבוכות. לגבי-ידי על הצייר להיות כן עם עצמו, וזה הוא התנאי הראשון במעלה. האמן חייב לחפש (ומובן מאליו למצוא) דרך משלו כבטוי לחוויה, חזונו האמנותי חייב למצוא צורה ושיטה טכנית הולמת, מעשה ידיו חייב לעורר חוויה אצל המסתכל. קונפורמיזם אמנותי ממיט שואה, אמן המשתמש בלשון שלא-שלו נלחץ בסופו של עניין במלחציים של הזמן. יש לכבד, מעל לכל, את תוכנה הרוחני של היצירה ומציאת הלשון החיצונית ההולמת אותה. אינטגרציה של שני הגורמים הללו מהווה, לדעתי, ערך בר-משקל בהתייחסותנו אל היצירה ואל יוצרה כאחד. הערכים הללו הם על-זמניים. אתבטא בלשון ברו-טלית: לשונו של מוצרט ולשונם של "האבנים המתגלגלות" שונות בתכלית זו מזו, אך שתיהן טובות כדי לבטא את הרגשותיהם של יוצריהן וטובות דין כדי לעורר חוויה מוסיקלית אצל המבין אותן. אמנותה של בתיה גרוסברד עונה על הגדרות אלה. אמנותה טובה דיה כדי לסווג את היוצרת לשורות אמנים טובים, היוצרים בכנות, והנאמנים לעצמם. לאמנית שמור מקום בקונסטלציה של האמנות שלנו.

ג. תדמור